

УДК 338.23

DOI: 10.30857/2786-5398.2024.6.4

Ніна А. Крахмальова, Петро І. Микитин

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто наслідки повномасштабного вторгнення РФ на територію України і встановлено, що війна спричинила масштабні руйнування транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури України, створивши потребу у відновленні на суму понад 411 млрд дол. США. Визначено, що серед основних пріоритетів відновлення, згідно Плану – реконструкція портів, залізничних шляхів та енергетичних об'єктів, які зазнали найбільших втрат через прицільні атаки. Блокування морських портів суттєво обмежило експорт, що призвело до дефіциту зовнішньої торгівлі у 37 млрд дол. США, посиливши ризики девальвації гривні. Альтернативні маршрути, такі як залізничні та автомобільні, частково компенсують ці втрати. Україна презентувала інвестиційний проєкт на 27 млрд дол. США, однак його реалізація вимагає покращення бізнес-клімату, зменшення корупційних ризиків та залучення приватного капіталу. Виокремлено, що однією з головних проблем є дефіцит робочої сили через переміщення населення. Для адаптації внутрішньо переміщених осіб, ветеранів і жінок розробляються програми перекваліфікації та працевлаштування. Водночас уряд планує здійснити значні реформи, зокрема в рамках «Плану відновлення України», який передбачає інвестиції понад 750 млрд дол. США до 2032 року для модернізації житлового фонду, енергетичної інфраструктури та екологічних ініціатив. Узагальнено, що інтеграція підприємств і цифровізація економіки залишаються важливими аспектами відновлення. Розвиток малого та середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій та впровадження «зелених» технологій створюють основу для довгострокового економічного зростання. Інфраструктурна інтеграція з ЄС через розширення транспортних коридорів та модернізацію прикордонних переходів також сприяє зміцненню економічних зв'язків. Міжнародна підтримка, зокрема від ЄС, ЄБРР і Світового банку, є ключовою для стабілізації економіки України. Завдяки інвестиціям та ефективному використанню ресурсів можливе створення сприятливих умов для сталого розвитку країни.

Ключові слова: відновлення економіки; інтеграція; міжнародна підтримка; іноземні інвестиції; стабілізація.

Nina A. Krahmalova, Petro I. Mykytyn

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY: CHALLENGES AND PROSPECTS

The article examines the consequences of Russia's full-scale invasion of Ukraine and establishes that the war caused large-scale destruction of Ukraine's transport, energy and social infrastructure, creating a need for reconstruction worth more than \$411 billion. The Plan identifies the reconstruction of ports, railroads and energy facilities that have suffered the greatest losses due to targeted attacks as one of the main priorities for recovery. The blockade of seaports has severely restricted exports, resulting in a \$37 billion foreign trade deficit, increasing the risk of hryvnia devaluation. Alternative routes, such as rail and road, partially offset these losses. Ukraine has presented a \$27 billion investment project, but its implementation requires improving the business climate, reducing corruption risks, and attracting private capital. It was emphasized that one of the main problems is the shortage of labor due to population displacement. Retraining and employment programs are being developed to help internally displaced persons, veterans, and women adapt. At the same time, the government plans to implement significant reforms, in particular under the

"Recovery Plan for Ukraine", which envisages investments of more than \$750 billion by 2032 to modernize housing, energy infrastructure, and environmental initiatives. The integration of enterprises and the digitalization of the economy remain important aspects of the recovery. The development of small and medium-sized businesses, the attraction of foreign investment, and the introduction of green technologies create the basis for long-term economic growth. Infrastructural integration with the EU through the expansion of transport corridors and modernization of border crossings also contributes to strengthening economic ties. International support, in particular from the EU, the EBRD, and the World Bank, is key to stabilizing Ukraine's economy. Investment and efficient use of resources can create favorable conditions for the country's sustainable development.

Keywords: *economic recovery; integration; international support; foreign investment; stabilization.*

Постановка проблеми. Відбудова економіки України після тривалих кризових явищ, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабної війни, залишається вкрай складним завданням. Головні труднощі стосуються руйнувань інфраструктури, нестачі інвестицій, змін на ринку праці, проблем у зовнішній торгівлі та підтримання макрофінансової стабільності. Пандемія COVID-19 спричинила значний вплив як на світову, так і на українську економіку, зумовивши падіння виробництва, зменшення рівня зайнятості та великі витрати бюджету на охорону здоров'я. Український бізнес був змушений пристосовуватися до нових умов роботи під час карантинних обмежень, що призвело до зниження доходів і зростання банкрутств серед малих та середніх підприємств. Втім, найбільшою кризою стала війна, що розпочалася в лютому 2022 року. Руйнування інфраструктури, промислових об'єктів та житлових будівель оцінюються в сотні мільярдів доларів. Крім того, суттєво зменшився трудовий потенціал через масову міграцію та мобілізацію. Ситуація на ринку праці докорінно змінилася: мільйони людей втратили роботу або змушені були здобувати нові професійні навички. Великим викликом залишається залучення іноземного капіталу, адже інвестори очікують стабільності та гарантій безпеки. Відновлення зовнішньої торгівлі також має ключове значення: війна суттєво обмежила експорт через блокаду морських портів, що особливо сильно вдарило по аграрному сектору.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження відновлення економіки України є актуальною та важливою темою в сучасних реаліях політично-економічних подій. Нині існує багато наукових праць та інформації щодо цієї тематики, зокрема можна виокремити таких дослідників як В.О. Ключковську, яка досліджувала макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України [7]. А.І. Швець, яка розглядала державно-приватне партнерство як дієвий механізм розвитку країни [12]. В.В. Сандугей вивчала сутність та критерії інноваційного підприємництва як фактор післявоєнного відновлення економіки України [10].

Не зважаючи на значний науковий досвід щодо досліджуваної тематики, питання відновлення економіки потребують подальших досліджень, зокрема, в аспектах удосконалення механізмів залучення іноземних інвестицій, адаптації ринку праці до нових викликів, розширення міжнародної економічної співпраці та впровадження інноваційних підходів до відновлення критичної інфраструктури. Це складна проблема, яка потребує більшої уваги з боку науковців та інших зацікавлених осіб.

Метою статті є аналіз основних викликів, з якими стикається Україна у процесі відновлення економіки у період повномасштабної війни, а також визначення ключових аспектів, які впливають на подолання наслідків руйнувань, відновлення зовнішньої торгівлі, стабілізацію ринку праці та залучення іноземних інвестицій.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Найбільш катастрофічних руйнувань транспортній, енергетичній та соціальній інфраструктурі завдала війна. За оцінками експертів, потреби на відбудову вже перевищують 411 млрд дол. США [9]. Серед пріоритетів, основними є: відновлення портів, залізничної інфраструктури та енергосистеми, які постраждали через цілеспрямовані атаки ворога [8]. Дефіцит зовнішньої торгівлі перевищив 37 млрд дол. США через скорочення експорту (на 16% у 2023 році) та зростання імпорту, а це, у свою чергу, створює додатковий тиск на платіжний баланс та валютний ринок, посилюючи ризики девальвації гривні [2]. Основною причиною падіння експорту стало блокування морських портів, хоча альтернативні маршрути, такі як залізничні й автомобільні, частково компенсують втрати. Високі ризики стримують притік іноземних інвестицій. Хоча міжнародні партнери надають фінансову допомогу, Україна потребує значно більшого залучення приватного капіталу для довгострокового розвитку. Уряд представив інвестиційний гайд на 27 млрд дол. США, але реалізація цих проєктів потребує кращих умов для бізнесу та мінімізації корупційних ризиків [11].

Війна призвела до значного переміщення населення, що створило дефіцит кваліфікованих кадрів у багатьох секторах. Водночас ринок праці стикається із завданням інтеграції ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та жінок, які втратили роботу. Уряд створює відповідні програми навчання, перекваліфікації та адаптації таких категорій працівників. Реалізація нових реформ вимагає додаткових фінансових ресурсів. У 2024 році планується фінансувати дефіцит бюджету через внутрішній борговий ринок, що може обмежити можливості держави у разі несприятливих сценаріїв. Водночас міжнародна допомога часто пов'язана із впровадженням структурних реформ, що ускладнює ситуацію.

«Нестабільна ситуація в економіці України, яка стикнулася з важливими викликами після військової агресії, потребує не лише вирішення поточних проблем, але й передбачає формування планів відбудови національної економіки після завершення війни» [7]. Важливим етапом у розвитку економіки, який забезпечує більш ефективне використання ресурсів, підвищення конкурентоспроможності та розвиток бізнес-екосистеми є інтеграція підприємницьких структур. У контексті України, цей процес охоплює як внутрішню кооперацію підприємств, так і інтеграцію з міжнародними партнерами. Оскільки Україна активно працює над відновленням економіки, яка постраждала через повномасштабну війну, основними напрямками в цих питаннях є залучення міжнародної підтримки, інвестицій, а також стимулювання внутрішнього розвитку.

Інтеграція підприємницьких структур є важливим етапом у розвитку економіки України, що забезпечує більш ефективне використання ресурсів, підвищення конкурентоспроможності та розвиток бізнес-екосистеми. В умовах післявоєнного відновлення цей процес набуває особливої актуальності, оскільки підприємницька активність сприяє створенню робочих місць, залученню інвестицій та формуванню стійкої економіки. Інтеграція підприємницьких структур передбачає налагодження кооперації між малими, середніми та великими підприємствами, створення ефективних ланцюгів доданої вартості та сприяння інноваційним процесам. Особливу роль відіграє підтримка малих і середніх підприємств (МСП), які є основою економіки багатьох країн і складають понад 90% усіх бізнесів в Україні. Важливо створити умови для їх інтеграції у глобальні ринки, що дозволить підвищити конкурентоспроможність української продукції на міжнародному рівні.

Розвиток бізнес-екосистеми потребує поліпшення інфраструктури для підприємництва, зокрема технопарків, індустриальних парків та бізнес-інкубаторів. Ці структури сприяють розвитку інноваційних стартапів, які впроваджують нові технологічні рішення у виробництво, логістику та сферу послуг. Крім того, важливими є фінансові

інструменти підтримки підприємств, зокрема пільгове кредитування, грантові програми та венчурні інвестиції [5].

Важливим чинником для інтеграції підприємницьких структур є цифровізація бізнес-процесів. Впровадження цифрових технологій дозволяє оптимізувати виробництво, покращити управлінські рішення та підвищити прозорість бізнесу. Також цифрові платформи сприяють спрощенню доступу до ринків збуту та налагодженню партнерських зв'язків як на національному, так і міжнародному рівнях.

Публічно-приватне партнерство (ППП) є ще одним важливим інструментом для інтеграції бізнес-структур. Воно сприяє спільній реалізації інфраструктурних, соціальних та технологічних проєктів, залучаючи ресурси приватного сектору до відбудови країни. Таким чином, інтеграція підприємницьких структур створює умови для зростання економіки, підвищення конкурентоспроможності українського бізнесу та розвитку стійкої бізнес-екосистеми. Вона сприяє ефективному використанню ресурсів, розвитку інновацій та створенню нових можливостей для підприємців у післявоєнний період. На думку А.І. Швець «Є дві основні цілі впровадження PPP: а) для того, щоб збільшити обсяг інвестицій шляхом залучення приватного капіталу, при цьому не збільшуючи капітальні витрати уряду; б) забезпечити поліпшення методів (форм) державних закупівельних процедур, які за певних обставин можуть забезпечити суттєву економію за рахунок ефективності» [12].

Економіка України виявилася стійкою в умовах війни, а макроекономічні показники у 2023 році виявилися сильнішими, ніж очікувалося. Однак у 2024 році відновлення сповільниться. економіка України зросла на 5% у 2023 році після падіння на 29,1% у 2022 році. Прогнозується, що відновлення дещо сповільниться, у 2024 році темпи зростання знизяться до 3–4%, з огляду на надзвичайно високі ризики для перспектив, зумовлені головним чином виключно високою невизначеністю, пов'язаною з війною, а також потенційними затримками у зовнішньому фінансуванні» [1].

Варто розглянути більш детально деякі аспекти щодо відновлення економіки нашої країни, які вже зараз розробляються та готуються до впровадження. Одним із таких кроків є розроблений проєкт «План відновлення України», який складається з 15 національних програм та передбачає інвестиції понад 750 млрд доларів США до 2032 року. Ці програми значною мірою відповідають основним потребам країни як у воєнний, так і післявоєнний період. Уряд фокусується на масштабних інфраструктурних проєктах, енергетичній незалежності, модернізації житлового фонду та екологічних ініціативах. Зокрема, 20 млрд доларів буде направлено на розвиток чистого довкілля, а до 130 млрд – на енергетичну трансформацію та відновлювальні джерела енергії [4, 6].

Україна робить важливий крок у напрямку економічного відновлення та інтеграції до європейського простору. 18 березня 2024 року Кабінет Міністрів затвердив План для Ukraine Facility – масштабну програму фінансової підтримки від ЄС, яка працюватиме протягом 2024–2027 років [1]. Цей документ – не просто черговий набір реформ, а дорожня карта змін, що охоплює структурну перебудову державного сектору, створення сприятливих умов для бізнесу та розвиток ключових галузей, які можуть стати рушіями економічного зростання. Від ефективності впровадження цих ініціатив залежить не лише добробут громадян, а й подальша європейська інтеграція України. На практиці це означає понад 150 індикаторів реформ у 69 напрямках, а також 16 інвестиційних індикаторів, які визначають, куди саме будуть спрямовані фінансові ресурси [3].

Щоб не гаяти часу, передбачено перехідне фінансування у розмірі 6 млрд євро. Вже сьогодні Україна активно виконує необхідні умови для його отримання – це заходи, спрямовані на ефективне управління державними фінансами, боротьбу з корупцією, покращення бізнес-середовища та розвиток ринку землі. Частина з них уже реалізована, ще

кілька – на завершальному етапі. Очікується, що перший транш у 4,5 млрд євро надійде вже у березні, а ще 1,5 млрд євро – у квітні після відповідної оцінки з боку Єврокомісії [1, 4, 6].

Програма Ukraine Facility – це не лише про фінансову допомогу, а й про привабливість України для міжнародного бізнесу. Про це свідчить велика зацікавленість інвесторів у нових проєктах. Так, у рамках Ukraine Business Compact (UBC), платформи для залучення міжнародних компаній до розвитку української економіки, вже працюють понад 700 міжнародних компаній. І цифри говорять самі за себе:

- 34% компаній уже інвестують в Україну попри війну;
- 39% розглядають можливість вкладень у найближчій перспективі.

Це сильний сигнал: Україна – країна, що не лише витримує випробування, а й закладає основу для майбутнього економічного прориву. І з кожним кроком у реалізації Ukraine Facility вона наближається до цього ще більше.

Також можемо відмітити, що на відкритті першого семінару в рамках платформи UBC оголошено, що Міністерство економіки України та великий бізнес розпочали роботу над втіленням інвестиційних проєктів в перспективних секторах української економіки, а також обговорили можливості побудови міцних міжнародних партнерств на платформі Ukraine Business Compact (UBC), до якої вже долучились більше ніж 700 міжнародних компаній. Серед опитаних представників міжнародного бізнесу, які приєднались до UBC, 34% респондентів заявили, що вже інвестують в українську економіку під час війни, а ще 39% – розглядають таку можливість.

Отже, ще одним із напрямів відновлення економіки є залучення міжнародної підтримки. Україна отримує суттєву допомогу від міжнародних партнерів, включаючи фінансування від Світового банку та Європейської комісії. На конференції в Берліні було представлено 95 інвестиційних проєктів, які залучать понад 27 млрд доларів іноземних інвестицій [4]. Ці проєкти охоплюють різні сфери, включно з інфраструктурою, енергетикою та соціальною відбудовою, що є життєво важливим для стабільного функціонування економіки країни. Такий напрям допомоги є одним із ключових, особливо, у складних умовах війни та кризи. Україна активно співпрацює з міжнародними фінансовими інституціями та державами-партнерами, які надають значну фінансову та технічну допомогу для подолання економічних викликів.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) [4] також відіграє стратегічну роль у підтримці України. Банк оголосив про намір інвестувати до 10 мільярдів євро протягом наступних п'яти років, зосереджуючи увагу на п'яти пріоритетних напрямках. Це, зокрема:

1. Енергетична безпека – підтримка проєктів, що сприяють стабільному енергопостачанню та розвитку альтернативної енергетики.
2. Важлива інфраструктура – відновлення транспортних мереж, критичних об'єктів та житлового фонду.
3. Продовольча безпека – розвиток аграрного сектору для забезпечення внутрішніх потреб і експорту продовольства.
4. Підтримка бізнесу – кредитування малих і середніх підприємств для збереження робочих місць та економічної активності.
5. Торгове фінансування – забезпечення ефективних механізмів фінансування для відновлення зовнішньої торгівлі України.

Ці кроки демонструють, що міжнародна підтримка є фундаментальною для економічної стабілізації та відбудови України. Реалізація інвестиційних проєктів, ефективне використання ресурсів і залучення іноземних партнерів допоможуть відновити критичну

інфраструктуру, стимулювати розвиток бізнесу та створити умови для довгострокового зростання української економіки [1].

Ще одним із напрямів відновлення та розвитку економіки, який варто розглянути є інтеграція інноваційних технологій та інфраструктурна інтеграція з ЄС. Інтеграція інноваційних технологій включає створення сприятливого бізнес-клімату, залучення стартапів та впровадження «зеленої» економіки. ООН та інші партнери підтримують впровадження сучасних фінансових механізмів, зокрема для фінансування протимінної діяльності [5, 8]. Як зазначає В.В. Сандугей «Питання підтримки та створення умов для розвитку інноваційного підприємництва завжди було актуальним для України, адже переважаюча частка сировини та незначна – інноваційної продукції у експорті означало погане використання людського потенціалу, низький рівень заробітної плати, що обумовлював неналежний соціально-економічний рівень життя населення, неможливість реалізації підприємницьких здібностей на вітчизняному ринку праці, трудову міграцію тощо» [10].

Впровадження сучасних технологій та інновацій дозволяє підвищити конкурентоспроможність української економіки на глобальному рівні, стимулювати розвиток нових галузей та забезпечити стійке економічне зростання. Створення сприятливого бізнес-клімату є першочерговим завданням для залучення інвестицій та стартапів. Для цього важливо спростувати регуляторні процедури, забезпечувати прозорість ведення бізнесу та надавати доступ до фінансових ресурсів, особливо малим і середнім підприємствам. Українські стартапи вже демонструють значний потенціал у галузях фінансових технологій, агротехнологій, енергетики та інформаційних технологій [1].

Окрему увагу заслуговує впровадження «зеленої» економіки, яка орієнтована на використання екологічно чистих технологій та ресурсозберігаючих практик. Україна має значний потенціал у розвитку відновлюваної енергетики, включаючи сонячну, вітрову та біоенергетику. Залучення інвестицій у цю сферу допоможе зменшити залежність від викопних ресурсів, знизити викиди парникових газів і сприяти сталому розвитку [6].

Важливу роль у цьому процесі відіграє підтримка міжнародних партнерів. ООН та інші організації активно сприяють впровадженню сучасних фінансових механізмів, які дозволяють реалізовувати інноваційні проекти та вирішувати нагальні проблеми. Зокрема, фінансування протимінної діяльності є критично важливим для України, оскільки значна частина територій залишається забрудненою вибухонебезпечними предметами. Використання інноваційних рішень, таких як дрони, роботизовані системи та новітні методи знешкодження мін, дозволяє ефективніше проводити розмінування територій та забезпечувати безпеку населення [6].

Крім того, впровадження інноваційних технологій сприяє розвитку цифровізації. Платформи для електронного врядування, «смарт»-технології у містах та цифрові сервіси для бізнесу дозволяють підвищити ефективність управління, зменшити бюрократію та забезпечити швидкий доступ громадян до послуг. Таким чином, інтеграція інновацій та технологій у різні сектори економіки створює можливості для сталого розвитку України, залучення інвестицій та підвищення якості життя населення. Підтримка з боку міжнародних партнерів та активне впровадження «зелених» і цифрових рішень дозволять закласти основу для економіки майбутнього.

Інфраструктурна інтеграція з ЄС є важливим напрямом у процесі відновлення економіки України та її поступової інтеграції до європейського економічного простору. Розширення логістичних коридорів та інвестиції у транспортну інфраструктуру сприятимуть зміцненню торговельних зв'язків з країнами Європейського Союзу, що є стратегічно важливим для України як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі.

Планується, що інвестиції у розвиток транспортної інфраструктури можуть сягнути до 160 мільярдів доларів [8]. Ці кошти будуть спрямовані на модернізацію автомобільних шляхів, залізничних сполучень, морських портів та авіаційної інфраструктури. Значна увага приділяється розвитку прикордонної інфраструктури для забезпечення швидкого та ефективного перетину товарів і людей через кордони. Одним із ключових завдань є збільшення пропускної спроможності та модернізація пунктів пропуску на кордонах із ЄС.

Україна має потенціал стати транзитним хабом для товарів між ЄС, Азією та Близьким Сходом. Розширення логістичних коридорів, зокрема розвиток Трансєвропейської транспортної мережі (TEN-T), допоможе значно покращити зв'язки між Україною та європейськими країнами. У межах цієї ініціативи Україна інтегрується у європейську залізничну мережу, що дозволить підвищити ефективність перевезення товарів, включаючи український аграрний та промисловий експорт. Особлива увага приділяється залізничному транспорту, який є ключовим для українського експорту. Зокрема, планується перехід на європейський стандарт колії, що забезпечить кращу сумісність із транспортною системою ЄС та зменшить витрати на логістику. Крім того, розвиток річкових портів та «сухих портів» сприятиме диверсифікації шляхів доставки української продукції на європейські ринки. Реалізація цих заходів не лише зміцнить економічні зв'язки з ЄС, а й сприятиме залученню інвестицій у різні сектори української економіки, створенню нових робочих місць та підвищенню конкурентоспроможності української продукції. Отже, інфраструктурна інтеграція з ЄС є критично важливим кроком для післявоєнного відновлення економіки України, забезпечення її стійкого зростання та повноцінної інтеграції до європейського економічного простору.

Висновки. Відновлення економіки України є довгостроковим процесом, який потребує значних ресурсів, тісної співпраці з міжнародними партнерами та реформ у ключових галузях. Успіх залежить від здатності країни створити стабільне середовище для інвесторів та забезпечити ефективне використання отриманих коштів. Для забезпечення макрофінансової стабільності Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами, такими як МВФ, Світовий банк та ЄС, які надають фінансову підтримку для покриття дефіциту бюджету. Уряд України також розробляє програми відновлення, включаючи залучення коштів на відбудову інфраструктури, підтримку підприємництва та розвиток енергетичної незалежності. Економічне відновлення України вимагає комплексного підходу, інноваційних рішень та міжнародної підтримки для подолання сучасних викликів та закладення основ для стійкого розвитку в майбутньому.

References

Література

1. Shchotyzhnevyyi ohliad media, ofitsiinykh zaiav ta dumok ekspertiv na temu vidnovlennia Ukrainy [A weekly review of media, official statements and expert opinions on Ukraine's recovery]. <i>Daidzhest vidnovlennia Ukrainy = Ukraine Recovery Digest</i>, No. 105. 60 p. URL: https://rdo.in.ua/sites/default/files/pdf/digest105_ukr.pdf [in Ukrainian]. 2. State Statistics Service of Ukraine (2023). <i>Zovnishnia torhivlia Ukrainy</i> [Foreign trade of Ukraine]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2024/02/04.pdf [in Ukrainian]. 3. European Commission. <i>Intehratsiia Ukrainy u Transievropeisku transportnu merezhu</i> (TEN-T)	1. Щотижневий огляд медіа, офіційних заяв та думок експертів на тему відновлення України. <i>Дайджест відновлення України</i>. 18–24.03.2024. № 105. URL: https://rdo.in.ua/sites/default/files/pdf/digest105_ukr.pdf. 2. Зовнішня торгівля України. <i>Державна служба статистики України</i>. 2023. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2024/02/04.pdf. 3. Інтеграція України у Трансєвропейську транспортну мережу

- [Integration of Ukraine into the Trans-European Transport Network (TEN-T)]. URL: <https://ec.europa.eu> [in Ukrainian].
4. European Bank for Reconstruction and Development (2023). Plan investytsiinoi pidtrymky Ukrainy [Investment Support Plan for Ukraine]. URL: <https://www.worldbank.org/uk/results/2023/11/30/the-world-bank-and-ukraine-laying-the-groundwork-for-reconstruction-in-the-midst-of-war> [in Ukrainian].
5. Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid ruinuван vnaslidok viiskovoi ahresii rosii proty Ukrainy za rik vid pochatku povnomasshtabnoho vtorhnnennia. Potreby na vidnovlennia infrastruktury v Ukraini [Needs for infrastructure restoration in Ukraine]. 2023. 50 p. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf [in Ukrainian].
6. Investytsiini initsiatyvy 2024 roku. Prezentatsiia kliuchovykh proiektiv na mizhnarodnii konferentsii Ukraine Recovery Conference [Investment initiatives for 2024. Presentation of key projects at the international conference Ukraine Recovery Conference]. URL: <https://www.kmu.gov.ua> [in Ukrainian].
7. Klochkovska, V. O. (2023). Makroekonomichni aspekty vidnovlennia funktsionuvannia maloho ta serednoho biznesu v konteksti povoiennoi vidbudovy natsionalnoi ekonomiky Ukrainy [Macroeconomic aspects of restoring the functioning of small and medium-sized businesses in the context of the post-war reconstruction of the national economy of Ukraine]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia = Economics and organization of management*, Vol. 1, P. 89–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2023_1_11 [in Ukrainian].
8. Ministry of Infrastructure of Ukraine (2023). Priorytetni napriamky vidnovlennia infrastruktury [Priority areas of infrastructure restoration]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3686878-kubakov-nazvav-priorytetni-naprami-vidnovlennia-ukraini.html> [in Ukrainian].
9. Sobkevych, O. V., Shevchenko, A. V., Rusan, V. M. et al. (2024). Priorytety rozvytku realnoho sektora v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy: analit. dop. [Priorities for the development of the real sector in the conditions of war and post-war economic recovery of Ukraine: (TEN-T). *Європейська комісія*. URL: <https://ec.europa.eu>.
4. План інвестиційної підтримки України. *Європейський банк реконструкції та розвитку*. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/uk/results/2023/11/30/the-world-bank-and-ukraine-laying-the-groundwork-for-reconstruction-in-the-midst-of-war>.
5. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Потреби на відновлення інфраструктури в Україні. 2023. 50 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf.
6. Інвестиційні ініціативи 2024 року. Презентація ключових проєктів на міжнародній конференції Ukraine Recovery Conference. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
7. Ключковська В. О. Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. *Економіка і організація управління*. 2023. Вип. 1. С. 89–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2023_1_11.
8. Пріоритетні напрямки відновлення інфраструктури. *Міністерство інфраструктури України*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3686878-kubakov-nazvav-priorytetni-naprami-vidnovlennia-ukraini.html>
9. Собкевич О. В., Шевченко А. В., Русан В. М. та ін. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України: аналіт. доп. За загальн. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2024. 104 с.

- analytical report]: Kyiv: NISD. 104 p. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/ad_realsektor-2023.pdf [in Ukrainian].
10. Sanduhei, V. V., Manzhula, Ye. V. (2022). Rozvytok innovatsiinoho pidpriemnytstva yak faktor pisliavoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Development of innovative entrepreneurship as a factor of post-war economic recovery of Ukraine]. *Infrastruktura rynku = Market infrastructure*, Vol. 67, P. 3–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrcetr_2022_67_3 [in Ukrainian].
11. Tarasovskyi, Yu. (2024). Ekonomika Ukrainy u 2024 rotsi Choho ochikuvaty? [Ukraine's economy in 2024. What to expect?]. URL: <https://forbes.ua/news/mvf-pokrashchiv-prognoz-zrostannya-ekonomiki-ukraini-z-3-do-4-u-2024-rotsi-20112024-24929> [in Ukrainian].
12. Shvets, A. I. (2022). Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak instrument pisliavoiennoho vidnovlennia ta rozvytku ekonomiky Ukrainy [Public-private partnership as an instrument of post-war recovery and development of the Ukrainian economy]. *Infrastruktura rynku = Market infrastructure*, Vol. 66, P. 83–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrcetr_2022_66_17 [in Ukrainian].
- URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/ad_realsektor-2023.pdf.
10. Сандугей В. В., Манжула Є. В. Розвиток інноваційного підприємництва як фактор післявоєнного відновлення економіки України. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 67. С. 3–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrcetr_2022_67_3.
11. Тарасовський Ю. Економіка України у 2024 році. Чого очікувати? URL: <https://forbes.ua/news/mvf-pokrashchiv-prognoz-zrostannya-ekonomiki-ukraini-z-3-do-4-u-2024-rotsi-20112024-24929>
12. Швець А. І. Державно-приватне партнерство як інструмент післявоєнного відновлення та розвитку економіки України. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 66. С. 83–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrcetr_2022_66_17